

Zo moet kasteel Oud Haerlem eruit hebben gezien.

IMPRESSIE GEMEENTE HEEMSKERK

ARCHEOLOGISCHE VONDST Nieuw onderzoek onthult: zo zag kasteel Oud Haerlem eruit

'Ik kreeg er kippenvel van'

Hoe zag kasteelterrein Oud Haerlem er in de middeleeuwen uit? Op die vraag is nu antwoord. In opdracht van de gemeente Heemskerk heeft bureau Saricon nieuw veldonderzoek gedaan. Daarmee is het hele terrein in kaart gebracht. En dat niet alleen: de uitkomsten van het onderzoek zijn ook nog eens visueel vormgegeven. Nergens in Nederland is een zo compleet en intact kasteel in de bodem bewaard gebleven.

Leander Mascini
leander.mascini@mediahuis.nl

Heemskerk ■ Een select gezelschap krijgt woensdagochtend voor het eerst de video te zien met de onderzoeksresultaten. In de kasteelkamer op het gemeentehuis, toepasselijker kan haast niet. Naast koffie en thee is er gebak besteld met - jawel - een plaatje van een kasteel bovenop. „We hebben echt reden voor een feestje”, vertelt wethouder Aad Schoorl. „Na dit jarenlange onderzoek.”

Dat onderzoek heeft de afgelopen jaren plaatsgevonden op een weiland in het oosten van Heemskerk. Daar stond in de dertiende eeuw een kasteel. Een van de vele in de regio, maar toch ontzettend speciaal. Oud Haerlem was namelijk een immens groot middeleeuws kasteelterrein.

Met een hoofdburcht van 45 bij 45 meter, een voorburcht én een voorhof, zo is nu naar voren gekomen.

Het hele terrein is met een elektromagnetische inductie (EMI) en magnetometrie/gradiometrie (MAG) gescand. Hierdoor is precies duidelijk geworden wat waar heeft gestaan op het terrein. Bijzonder is dat zowel binnen de voor- als hoofdburcht sporen van een kamerindeling te zien zijn.

„Na het eerste onderzoek een paar jaar geleden gingen onze ogen pas

écht open”, vertelt Schoorl. „Maar dit hadden wij nooit kunnen vermoeden. Nu is echt tastbaar wat hier gebeurd is.”

Zo zijn er op het voorhof structuren te vinden van boerderijen, stallen en een torenmolen. Ook is er een verdedigingsstructuur van grachten en wallen. Met het aanvullend onderzoek is er een beter beeld gekomen van de toegang naar het kasteelterrein. De onderzoekers denken dat de toegang tot het terrein één grote wachttoren was. En dat buiten het terrein een tiendschuur stond. Een schuur waar de geïnde belastingen werden opgeslagen. Dat was in die tijd nog vaak in natura, dus dat was een flink gebouw.

Waarschijnlijk heeft er nog veel meer op het terrein gestaan. Want zo'n 'kluis' als de tiendschuur moet haast bewaakt zijn. Maar daar zijn geen resten van teruggevonden.

Tijdcapsule

Het is een enorm kastelencomplex (groter dan Muider slot). Oud Haerlem is voor die tijd - de dertiende eeuw - een van de modernste en ruimst opgezette kastelen van Nederland. Zoals archeoloog Nancy de Jong - Lambregts aangeeft: „De vondsten op het terrein zijn bijzonder. Het is een middeleeuwse tijdcapsule. Nergens anders in Nederland is een zo compleet en intact bewaard kasteel in de bodem aanwezig.”

In het weiland zijn goed de contouren van het voormalige kasteel Oud Haerlem zichtbaar.

FOTO GEMEENTE HEEMSKERK

Met de informatie die er nu is, wordt Oud Haerlem gezien als het oudste vierkante kasteel van Nederland. In vroegere tijden waren de kastelen bijna altijd rond, op een paar uitzonderingen na.

Maar met die scans konden de onderzoekers nog een stap verder gaan. Niet alleen de contouren hebben zij inzichtelijk gemaakt. Door middel van kennis over die tijd en de kastelen die toen in ons land stonden, zijn er nu impressies gemaakt hoe Oud Haerlem eruit heeft gezien. Dat bezoekers in die tijd eerst langs een versterkte wachttoren moesten en dan ook nog eens over de slotgrachten.

Inschatting

„Je weet niet alles, want je was er niet bij. Maar we kunnen wel een goede inschatting maken”, vertelt De Jong - Lambregts. „Als je ziet dat bij andere kastelen naast een brug altijd een toren heeft gestaan, dan zal dat hier ook zo geweest zijn.”

Ook zij kijkt met veel plezier naar

de video die gemaakt is. „Voor ons is dit ook iets magisch, ik kreeg er kippenvel van.”

Zij stopt nu overigens niet met haar onderzoek. „Ik ga nog verder in de bronnen puzzelen”, vertelt ze desgevraagd. Vooral voor het verhaal daaromheen. Hoe heeft het gebied er verder uit gezien, en over de korte periode - zo'n honderd jaar - dat Oud Haerlem er gestaan heeft.

Het kasteel opgraven en er een glazen plaat over leggen is overigens geen optie, benadrukt de archeoloog. „Dat staat gelijk aan vernietigen”. In een mediterraan klimaat kan dat misschien nog, maar hier is het echt te vochtig, klinkt het. Daarnaast is dat glas binnen mum van tijd groen. Daarnaast is natuurlijk ook nog de vraag hoe veel van een muur er nog staat na al die eeuwen, ook omdat circulair bouwen in de middeleeuwen heel normaal was. En delen van dit kasteel vast gebruikt zijn om ergens anders wat te bouwen.

En dan zijn er nog twee losse eind-

Wandeloctocht

De gemeente Heemskerk wil meer doen met de bijzondere geschiedenis van Oud Haerlem. Maar aangezien het een archeologisch Rijksmonument is, zijn ze wel aan regels gebonden. Zo zijn plannen om de kasteelstructuur te markeren en om wandelpaden en een uitkijktoren aan te leggen. „Door de waarde en de geschiedenis van het terrein te laten zien en beleven, zorgen we voor het behoud en de bescherming van de bodemresten voor de toekomst”, aldus de gemeente. Nog dit jaar moet hier duidelijkheid over komen.

jes uit dit onderzoek gekomen. De ene is iets met een ovale structuur dat onder de grond is gevonden, maar waarvan niemand nog weet wat het geweest zou kunnen zijn.

„Dat blijft dat wel in mijn achterhoofd zitten, ja”, vertelt de archeoloog. „Dan hoop je dat je er later iets over leest of dat er een ander onderzoek is waar zo'n vorm ook in terugkomt. Dan kun je de linkjes leggen.”

Massagraf

Een ander raadsel is het massagraf waarvan gezegd wordt dat hij ergens rond het kasteel moet liggen. De archeoloog legt uit dat volgens de overlevering bij een belegering van het kasteel iedere aanwezige is afgeslacht. Die lichamen zouden gedumpt zijn in een massagraf ergens bij het kasteel. „Dat kan de reden zijn dat er nooit wat op de plek van het kasteel is gekomen, mensen waren er bijgelovig toen. Maar met ons onderzoek zijn we geen graf tegengekomen.”